

Kolejka, Josef

## Poznámky

In: Kolejka, Josef. *Národnostní programy pro střední a jihovýchodní Evropu : z dějin socialistické teorie národnostní otázky, 1848-1917 : od Marxe k Leninovi*. Vyd. 1. V Brně: Universita J.E. Purkyně, 1971, pp. [387]-408

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120540>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

## POZNÁMKY

Úvod.

1. Pojem "kautskyánství" v pejorativním smyslu užíval již v prvních válečných (1915-1916) letech V.I.Lenin. Kautskyánství je centristický směr v mezinárodním dělnickém hnutí za první světové války, který sice nešel s praviceovými sociálpatrioty, ale škodil přitom levici mimo jiné tím, že "balamutil masy" svými návrhy na mír bez agitace za svržení panství domácích reakčních sil. - Viz Leninovy články a projevy ve spisech, svazky 21 až 28.  
Západní autoři mluví o kautskyánství jako o směru vedle leninismu anebo i proti němu. Viz o tom práce E. Matthiase, H.J.Waldschmidt a J.H.Kautského v závěrečném seznamu literatury.
2. Naposledy vysvětlil pojem "austromarxismus" N.Leser v knize *Zwischen Reformismus und Bolschewismus*, Wien 1968. Tohoto termínu použil v roce 1907 americký socialistický publicista L.B.Boudin, když psal o "rakouských marxistech" - austromarxistech. - Leser, c.d., str.183, pozn.č.1 -  
Austromarxismus byl v období II.internacionály rakouskou variantou centrismu. Ruští marxisté považovali austromarxistické řešení národnostní otázky za projev buržoazního nacionalismu v socialistickém hnutí.
3. Viz kapitolu 28 v této práci.
4. J.Hannak, *Karl Renner und seine Zeit*. Wien 1965, str.109 až 110.
5. J.Braunthal, *Otto Bauer. Eine Auswahl aus seinem Lebenswerk*, Wien 1961, str.15 ad.
6. K.Marx i F.Engels, *O Polsce*. Zbiór materiałów w dwóch tomach, Warszawa 1960. - *Marx-Engels-Lenin, K dějinám Československa a čs.dělnického hnutí, I-III*, Praha 1961 až 1964. - *Karl Marx despre români (Marx o Rumunech)*, Bucuresti 1964. - *J.Révai, Marx a maďarská revoluce*, Bratislava 1952.
7. U nás přispěl k poznání úlohy K.Kautského v mezinárodním socialistickém hnutí a ve vztahu k "české otázce" Z.Solle, *Die Sozialdemokratie und die Teuschische Frage*, AFSG, VI-VII, Hannover 1966, str. 317 ad.
8. Mohu se tu opírat o zmíněnou práci N.Lesera a také o dílo H.Mommsena, *Die Sozialdemokratie und die Nationalitätenfrage im habsburgischen Vielvölkerstaat*, Wien 1963. - Při studiu dějin celorakouské sociální demokracie a českého dělnického hnutí jsem dále používal četné práce Z.Solleho.
9. Poznání "realií" i hodnocení národnostních poměrů a programů v habsburské monarchii umožňují práce Kanna, Mommsena, Wierera, Zwittera a dalších (viz seznam literatury).

## I. - Vznik marxistické teorie národnostní otázky.

1. V.I.Lenin, Spisy (č.v.), sv.21, str.139-143.
2. Už jsem upozornil na práci Kannovu, z které lze zároveň poznat souvislosti a někdy i závislosti některých socialistických názorů na německo-liberálních autorech.
3. E.Lemberg, Nationalismus. Geschichte und Soziologie, I-II, Reibek bei Hamburg 1964.
4. Marx-Engels, Spisy (č.v.), sv.6, str.278-280. - Jen stručně připomenu, že také F.Palacký poznával ve 40.letech sílu "ducha oustřednosti", který vede ke vzniku "velikých říší" a nedovoluje nejen Čechům, ale i Polákům (!) zakládat malé samostatné státy.
5. Marx-Engels, Spisy, 4, str.447.-O smyslu těchto slov se později v socialistické publicistice velmi často diskutovalo. Mám dojem, že teprve Plechanov koncem 90.let vysvětlil tato slova dost srozumitelně. Ostatně Marx a Engels sami určovali v Manifestu dělnictvu za úkol "pozvednout se na národní třídu", což bylo v pozdějším anglickém textu z roku 1888 doplněno: "na vedoucí třídu národa". - Tamtéž, pozn.redakce.

## Kap.1. Marx-Engels o vzniku novodobého národa a o právu na sebeurčení.

1. Marx-Engels, Spisy, 4, str.432.
2. Výsledky nedávné diskuse sovětské, anglo-saské a německé shrnuje J.Kořalka, Co je národ, Praha 1968.
3. Marx-Engels, Spisy 6, 169-171. Engels se tu dovolává Hegela (viz dále M-E, Spisy 11, 234-235).
4. Upozorňuje na to U.J.Weehler, Sozialdemokratie und Nationalstaat, str.10.
5. M-E, Spisy 21, 246.
6. Tamtéž, 437.
7. Podrobně o tom R.Rosdolsky, Friedrich Engels und das Problem der "geschichtsloser Völker". Die Nationalitätenfrage in der Revolution 1848-1849 im Lichte der "Neuen Rheinischen Zeitung". Archiv für Sozialgeschichte, IV, Hannover 1964, 315-390. - Solle (Die Sozialdemokratie und die tschechische Frage) považuje Rosdolského práci za "nejobsažnější rekonstrukci a nejhlubší analýzu" názorů K.Marxe a B.Engelse o národnostní otázce r.1848.- Mám však dojem, že Rosdolsky vidí Engelsovy (a vlastně i Marxovy) názory izolované od myšlení poloviny 19.století. V tomto směru je střídlivější citovaný Weehler.
8. M-E, Spisy 21, 437.
9. M-E, Spisy 1, 411.
10. M-E, Spisy 5, 100-102.
11. Weehler, str.13-15.
12. Marx-Engels-Lenin, K dějinám Československa, II, 250 a dále.

## Kap.2 Marx a Engels o habsburské monarchii.

1. MES, 4, 463-472 a 473-479.

2. MES 5, 100-102.
3. Marks i Engels o Polsce, I, 251-253. - Tamtéž další Marxovy a Engelsovy výroky o "polské otázce".
4. Marx-Engels-Lenin, K dějinám Československa, II, 153 ad.
5. Tamtéž, 141.
6. MES, 6, 518-527.
7. Marx-Engels, Sočiněníja (MESOČ), 28, 186-187.
8. Tamtéž, 190.
9. MES 9, 36-38.
10. Tamtéž.
11. V této souvislosti nás bude zajímat poznatek o tom, že Engels hovoří v duchu soudobé publicistiky o "tureckých Slovanech" a nikoli o balkánských slovanských a jiných národech. Balkán byl označením prozatím pro pohorí. Pro celý balkánský poloostrov používal Engels někdy i názvu "řecko-slovanský svět", jindy "evropské Turecko".
12. MES 9, 60-61.
13. MES 13, 325 a 15, 169-174.
14. MES 13, 301.
15. Tamtéž.
16. MES 6, 278-280.
17. Briefwechsel Marx-Engels, 2, str.191.
18. MES 13, 260 ad.
19. Tamtéž, 390-391.
20. MES 14, Marx, Pan Vogt, str.536-540 ad.
21. MES 15, 204-205.
22. MES 14, 546-548.
23. MES 15, 217.
24. Tamtéž, 262.

### Kap. 3. Pojetí národnostní otázky v I.internacionále.

1. MES 30, 371.
2. Tamtéž, 373 a 376.
3. Marks i Engels o Polsce, I, 390-392.
4. Tamtéž, II, str.14.
5. MES 16, str.229, pozn.\*\*.
6. Briefwechsel 4, str.237.
7. Mommsen, c.d., str.48-49. - Teprve v korekturách jsem přihlédl ke starší práci N.Rjazanova, Die auswärtige Politik in der alten Internationale, ihre Stellungnahme zum Krieg, Die neue Zeit XXXIII-2(1915), str.329,360,438,463 ad. Podle Rjazanova považovali národnostní otázku za "spletitou" francouzští delegáti, kteří odmítali rezoluci, podle které mělo být úkolem dělnického hnutí usilovat jen o svržení carského despotismu a o obnovení jen Polska. Nakonec přijali i francouzští delegáti rezoluci, ale na rozdíl od německého návrhu, neuvedli ve své verzi, že je třeba svrhnout vládu v Rusku. Německá rezoluce ženevského kongresu hlásala: "Protože Mezinárodní dělnické sdružení si dává za úkol docílit emancipaci dělnické třídy všech zemí a usiluje svrhnout každé tyranství a tak uskutečnit rovnoprávnost všech lidí a všech národů, je proto její

- snahou odstranit imperialistický vliv Ruska včetně obnovy sociálně demokratického Polska." - DNZ XXXIII-2,366.
8. Humbert-Droz, Der Krieg und die Internationale, str.17-18.
  9. MES 14, str.44, dále sv.16, str.192-193.
  10. Britovšek, Karl Marks i F.Engels 1848-1849, str.85. - Mommsen, str.48-49.
  11. Mommsen, 49.
  12. Tamtéž, 88.
  13. Solle, Příspěvek k dějinám dělnického hnutí v Čechách 1878až 1882, Praha 1960.
  14. F.Lassalle, Der italiniesche Krieg und die Aufgabe Preussens, Berlin 1859.
  15. Solle, Die Sozialdemokratie und die tschechische Frage, 320-323.
  16. Tamtéž, 323-330.
  17. Solle, Internacionála a Rakouska, Praha 1966, str.144-145.
  18. Mommsen, str.88.
  19. Tamtéž, 70. - Kautsky, Erinnerungen, 153.
  20. Solle, Příspěvek k dějinám dělnického hnutí, str.100.

#### Kap. 4. Engelsovo pojetí práva na sebeurčení malých národů.

1. Slovanství v národním životě Čechů a Slováků, 279.
2. MESoč 34, 188 - dále 35, 232 a 482.
3. Tamtéž, 34, 162-163 a 287, 441.
4. Tamtéž, 34, 229.
5. MES 19, 148 a 168.
6. Tamtéž, 160 a 178.
7. MESoč 34, 247-248.
8. Engels Briefwechsel mit Kautsky, 46-48.
9. Tamtéž, 50-53.
10. MESoč 35, 232-233 a 482.
11. Kautsky se později (1935) chlubil, že se lišil od Engelse svými sympatiemi pro národní hnutí Jihoslovanů. - Engels Briefwechsel, 73.
12. MES 21, 340-341.
13. MESoč 36, 443.
14. Tamtéž, 462-463.
15. Tamtéž, 471-477.
16. MESoč 37, str.3-7.

#### Kap. 5. První práce K.Kautského o národnostní otázce.

1. Mommsen, 70.
2. Kautsky, Erinnerungen, 206-209.
3. Tamtéž, 358.
4. Mommsen, 65. - Solle se domnívá, že Kautsky tu přijímá již překonanou koncepci národnostní otázky, jak ji vytvořil Marx s Engelsem v letech 1848-1849 (Die Sozialdemokratie, str. 344).
5. Mommsen, 70.
6. Solle, Die Sozialdemokratie, str. 343.

7. Viz poznámky č.9 a 10 z kap. 4.
8. Briefwechsel mit Kautsky, 54-56.
9. Mommsen, 72. - Mommsen tu upozorňuje na to, že Kautského názory o nezbytnosti rozpadu Rakouska vyvolaly ve Vídni odezvu. Do švýcarského časopisu "Sozialdemocrat" napsal v roce 1883 "Viennense" příspěvek k článku "Republik und Monarchie": autor ("Viennense") upozorňoval na možnost zmírnění napětí v Rakousku, kdyby byla vydána zákonná ustanovení o užívání jazyků.
10. Briefwechsel mit Kautsky, 96, 117 a 162.
11. Mommsen 70,
12. Smeral, Národnostní otázka v rakouské sociální demokracii, Praha 1956 (reedice), str.106-107.
13. Solle upozorňuje na představy Josefa Hybeše z roku 1887 o právu na sebeurčení národů jako na "nejhlubší pohled na národnostní otázku" v celém trvání rakouského dělnického hnutí". Dělnické hnutí koncem minulého století, Praha 1951, str. 100.
14. Mommsen, str. 108.
15. Tamtéž, str.114-115 a 120-121. - Rovněž Solle, Die Sozialdemokratie, 335-336.
16. Die Neue Zeit (DNZ), 1887 (r.V.), str.392.
17. Otázky vzniku a charakteru národa zajímaly v té době antropology, jazykovědce i sociology, resp. právníky a ekonomy. Byly navrhovány definice národa jako společensktví jazyka nebo i území, resp. státu; znakem národa měly být podle okolností také "zvyky", jindy zase "příroda" nebo "původ" či "historie" atd.
18. DNZ 1887, 402-403.
19. Tamtéž, 405.
20. Tamtéž, 447.
21. Kautského předmluva ke spisu Karl Marx, Revolution und Kontrarevolution in Deutschland, Stuttgart 1896. Cituji podle 7.vydání Berlín 1922, str. XXII-XXX. Obsah úvodu obšírně cituje Rosdolsky a Solle (Die Sozialdemokratie, 356-366).
22. DNZ 1887, 443.
23. Solle podtrhuje v Kautského studii z roku 1887 "myšlenkový pokrok" v marxistickém myšlení, ale zároveň konstatuje nadále "vliv Marxovy a Engelsovy koncepce z let 1848-1849" (Die Sozialdemokratie, str.347).

## II. Národnostní otázka v prvním období II.internacionály.

1. Ed.Laveleye, Věda v demokracii, Praha 1898, 73.
2. A.Cheradame, Rakouská otázka na prahu století 20., Praha 1904
3. Z Laveleye cituje F.Modráček, Otázka národní v sociální demokracii Rakouska, str. 87.
4. M.Anim, Das Nationalitätsprinzip in der Sozialdemokratie, Sozialistische Monatshefte (SMH) 1910, 889.
5. MES, 22, str.47-85.

Kap. 6. Obnovení celorakouské sociální demokracie.

1. Solle, Dělnické hnutí v českých zemích koncem minulého století, Praha 1951, str. 98.
2. Mommsen, str. 153.
3. Tamtéž, 156.
4. Marx-Engels-Lenin, K dějinám Československa, II, 540.
5. Tamtéž, str. 550. Engels schvaloval Čechům jejich "úsilí o samovládu" (str. 558).
6. Tamtéž, 564, 567 a 578.
7. V. Adler, Aufsätze, Reden, Briefe, VI, str. 149. - Adler se tehdy (1891) domníval, že "národnostní ustupuje do pozadí" (Aufsätze, I, 4-5 a 25).
8. Solle, Dělnické hnutí koncem minulého století, 164.
9. Adler, Aufsätze, I, str. 4.
10. Mommsen, 165-166.
11. Engels mu to schvaloval, protože považoval Rakousko "dnes, alespoň prozatím, za nejdůležitější zemi Evropy".  
Marx-Engels-Lenin, K dějinám Československa, II, 582.  
Viz dále DNZ 1893, roč. XII/1, str. 90.
12. DNZ XII/2, str. 197-205 a 232-241.
13. Adler, Aufsätze, I, str. 100.
14. Solle, Dělnické hnutí koncem století, str. 199.
15. Mommsen, 161.
16. Tamtéž, 173.
17. Tamtéž, 203.

Kap. 7. Polská otázka a právo na sebeurčení národů 1896.

1. K. Bienkowski, Kazimierz Kelles-Krauz, Życie i dzieło, Jrocza 1969, str. 21-35 ad.
2. K. Kelles-Krauz, Pisma wybrane, T. II, Warszawa 1962, str. 30. - Bienkowski, c.d., str. 53-54.
3. Bienkowski, 78. - A. Czubiński, Ruch socjalistyczny w Europie wobec odbudowy państwa polskiego, Kwartalnik historyczny 1968, str. 627 ad.
4. F. Oelssner, Rosa Luxemburg. Eine kritische biographische Skizze, Berlin 1951. - Rosa Luxemburg, Wybór pism, T. I, Warszawa 1959.
5. Socjaldemokracja Królestwa Polskiego i Listwy. Materiały i dokumenty 1893-1904, Moskwa 1934, str. 147-148.
6. Czubiński, c.d., str. 629-630.
7. Die neue Zeit XIV-2, str. 176-181, 206-216 a 459-470.
8. DNZ XIV-2, 216 a 462.
9. Pražský "Sociální demokrat" přinesl v srpnu 1898 článek "Samostatnost česká a sociální demokracie", který byl parafrazí Kautského studie "Finis Poloniae". - Solle Die Sozialdemokratie, str. 358-359.
10. DNZ XIV-2, 520-521 a 524. Viz dále Lenin, Spisy 6, 459 až 460. - V citovaném článku "Finis Poloniae" vidí Kautsky souvislost či podřízenost osvobozenického hnutí utlačovaných národů "všeobecnému boji evropského proletariátu". Kautsky se domnívá, že "starý Marxův postoj" c

- Polsku je již "neudržitelny" - a stejně tak nebylo možné přijmát starší Marxovy (Engelsovy) názory na "východní otázku". V této souvislosti poukazuje Kautsky na Bernsteinovo pojetí (viz další kapitola!). K tomu viz úvahu Z.Šolleho, Die Sozialdemokratie, str.355. - Czubiński (viz pozn. č.3) se domnívá, že "ve vystoupení Kautského se projevila tendence, v pozdějším období dost všeobecná a škodlivá; negovat polské snahy o nezávislost v německých státech". Kautsky vskutku zdůrazňoval především postavení Poláků v ruském záboru. Czubiński kupodivu poukazuje na "shodu ve stanovisku Luxemburgové a Kautského" (str.629).
11. Verhandlungen und Beschlüsse des Internationalen Sozialistischen Arbeiter - u. Gewerkschaftskongressen zu London, vom 27. Juli bis 1. August 1896, Berlin 1897, str.18.
  12. Kwestya polska a ruch socjalistyczny. Zbiór artykułów o kwestji polskiej. Usporádala R. Luxemburgová, Kraków 1905 (obsahuje články Luxemburgové, Kautského, Mehringa, Parvuse a dalších).

Kap. 8. Diskuse o "východní otázce" 1896-1897.

1. Czubiński, c.d., str.630.
2. DNZ XV-1, str. 820-824.
3. Bernstein se tu odvolává na článek od La Barbea, Die Steuern in türkischen Armenien und die Ursachen der armenischen Bewegung, DNZ XV-1, 1896-1897 (září 1896), str.37-46.
4. E. Bernstein, Die deutsche Sozialdemokratie und die türkischen Wirren, DNZ XV-1, 108-116.
5. DNZ XV-1, 687-692.
6. Cituji podle K. Kelles-Krauze, který v článku "Mezinárodní politika proletariátu" v londýnsko-krakovském časopise Polské strany socialistické "Przedświt" (1897, č.10) v zásadě souhlasí s těmito proevkymskými sympatiemi "románských" socialistů, ale vidí v nich stanovisko nikoli jen socialistické, nýbrž i "citové", vyjadřující domácí tradice patriotismu, křesťanství, obchodních vztahů s "orientem" a někdy i souhlas se zahraničními zájmy vlastních zemí. - Pisma wybrane II, 36-42.
7. DNU XV-2, str.20.
8. Kautsky už dříve vyjádřil své názory na právo sebeurčení národů. Viz k tomu pozn. IV-1.
9. Toto stanovisko vyjádřil Liebknecht už v roce 1878 v brožurce "Soll Europa kosakisch werden, Leipzig 1878. - V duchu Lassallových názorů na německé pronikání na východ, chtěl Liebknecht v projevu na říšské radě v dubnu 1898 souhlasit s "vitální velkoněmeckou, státnicky řízenou expanzí", která by říši (německé) zajistila "rozhodující slovo v Konstantinopoli". Wehler, c.d., 107.
10. DNZ XV-2, 10-17.
11. Srovnej s citovaným stanoviskem Liebknechtovým, poz.10.
12. DNZ XV-2, 17-19.
13. Tamtéž, 260-268.
14. Przedświt 1897, č.3, "Socialismus a východní otázka".
15. Pisma wybrane, II, 36-60.



Kap. 9. "Die neue Zeit" o Rakousku a o "české otázce"  
(1897-1898).

1. Mommsen, c.d., str.161.
2. Solle, Dělnické hnutí, 231-234.
3. Mommsen, str. 274.
4. Podrobně o tom u Mommsena.
5. Podrobně v pracích Solleho, Die Sozialdemokratie... a Socialistické dělnické hnutí a česká otázka 1848-1918, Praha 1969, str.22 ad.
6. Mommsen, 305.
7. DNZ XV-2 (1896-1897), str.688. V této souvislosti upozorňují na zpravodajství Poláka L.Wasilewského o poměrech v našich zemích. Ve svých zprávách pro ruský tisk (Pisma iz-zagranicy. Iz Avstriei. Političeskaja evolucija sovremennoj Čechii, časopis Novoje Slovo, Petersburg 1897, str.166-190) poukazoval Wasilewski na vysokou úroveň českého školství, na problémy uplatnění mládeže v českých zemích atd.
8. DNZ XVI-1 (1897-1898), str.517.
9. Tamtéž, 522-523.
10. Tamtéž, 559-560.
11. Tamtéž, 562.
12. Tamtéž, 564.
13. Mommsen, 306.
14. DNZ XVI-1, 723.
15. Tamtéž.
16. Tamtéž, str.723.
17. Tamtéž, str.726.
18. Mommsen, 302.
19. Na "katastrofu" a vůbec na "revoluci" v Rakousku nepochybně měl E.Bernstein, který tehdy připouštěl jen "pozvolný rozkladný proces", a to především "národně politický" a nikoli "socialistický rozpad". - Mommsen, 303.
20. DNZ XVII-1 (1898-1899), str.213-217.
21. Tamtéž, 275-278.
22. Tamtéž, 284-299. - Kautsky ještě dodává, že "také německý dělník se musí bránit proti národnostnímu útlaku" - a má na mysli "severočeské" dělníky. Kdyby sociální demokracie přála "Čechům" (zde ve smyslu českého historického práva - J.K.), pak by se rozšířil mezi německým dělnictvem "národní fanatismus" a rakouská sociální demokracie by byla rozvrácena. - Viz o tom u Solleho, Die Sozialdemokratie, 367.
23. DNZ XVII-1 502-504 (Föderalismus und Sozialdemokratie in Osterreich).
24. Tamtéž, 504-506 (Partikularismus und Sozialdemokratie).

Kap. 10. Na cestě ke společnému národnostnímu programu  
v Rakousku (Brněnský sjezd 1899).

1. Mommsen, str.310. Podrobně Solle, Socialistické dělnické hnutí a česká otázka, str. 24.

2. Mommsen, 257. - Kupodivu se o tom vůbec nezmiňuje J. Buszko, Ruch socjalistyczny w Krakowie 1890-1914, Kraków 1961. - Pro existenci Rakouska a pro další setrvání Haliče v rámci habsburského soustátí se tehdy vyslovovala i Polská socialistická strana (PPS), působící na teréne Kongresovky. Její stanovisko bylo diktováno "celkovými poměry", postavením Haliče (proti Rusku". Blíže o postoji polských socialistických stran K.Grünberg, Koncepcje federalistyczne w polskim ruchu socjalistycznym (rozmnóženo), Warszawa 1968.
3. Akademie, 2 (1898-1899), 485-491.
4. Mommsen, 264.
5. Mommsen, 280 a 287.
6. Mommsen, 298-299.
7. Tamtéž, 319.
8. Synopticus, Staat und Nation, str. 5 ad. - Mommsen, 300.
9. O.W.Payer, Nationale Demokratie und internationale Sozialdemokratie, Deutsche Woche XIX (1899), str. 229, - Mommsen, 320.
10. Akademie, 3 (1899-1900), str.463.
11. Solle, Die Sozialdemokratie, 369 a 381-382.
12. Právo lidu, 21.9. 1899.
13. Mommsen, 324.
14. Z Kristanova článku "Der Nationalismus und die Sozialdemokratie in Osterreich", Akademie 2, 485-491, cituji nejdříve jeho pojetí národa: "Národ nesestává z celku svých jednotlivých příslušníků žijících na určitém (zde ve smyslu uzavřeném, kompaktním) území, nýbrž z úplného součtu stejnou řečí mluvících a jinak se k němu dobrovolně hlásících jednotlivců."
15. Mommsen, 334.
16. K.Kelles-Krauz, Pisma wybrane, II (Warszawa 1959), str. 156-163 a 421.

### III. Národnostně kulturní autonomie nebo sebeurčení národů?

1. Verus, K mezinárodnímu sjezdu socialistickému, Akademie, 7, roč. 1903-1904, str. 13-18.
2. Kaútsky, Die Soziale Revolution, Berlin 1902. Český překlad "Sociální revoluce", I/II, Praha 1903.
3. Verus, Otázka východní, Akademie, 7, 110.

### Kap. 11. Mezinárodní socialistické hnutí o "balkánské otázce".

1. Autor upozorňuje na to, že v posledních letech odcházelo z Makedonie až 150.000 osob ročně do sousedních zemí z toho do Bulharska na 50.000, do Řecka, Srbska a Rumunsku asi po 30.000 osob. V "zahraničí" se stávali Makedonci členy různých revolučních organizací, připravujících povstání "Makedonců-seidláků" proti Turecku. - DNZ XIX-1, 292 ad.
2. Popovicova informace se nezdá přesná, je rozhodně neúplná. Podstatou nepokojů v Makedonii byly především sociál-

- ni poměry. - DNZ XX-1, 566 ad.
3. Verus, K hospodářským a politickým poměrům v Turecku, Akademie 7, 146.
  4. Jako Polák chtěl Krauz, aby evropští socialisté měli na zřeteli především obnovu Polska, které by se stalo nejdůležitějším spojencem "revoluční války" západní Evropy proti carismu.-Socialismus a evropský mír, Przedświt 1903, Pisma wybrane II, 271.
  5. DNZ XXII-1 (1903-1904), str.5 ad. - Autor upozorňuje na to, že nejvíce Makedonců odcházelo do Bulharska.
  6. DNZ XXII-2, 153-158.
  7. DNZ XXII-2, 518-522. - Popović však setrval na svých názorech o tom, že podstatou vnitřních bojů v Makedonii jsou boje náboženské a že hlavní formou bojů je činnost "band". - DNZ XXII-2, str.659-663, článek Die Nationalitätenfrage u. die Reformen in Türkei.
  8. Viz citované články Veruse v Akademii a denní tisk z roku 1903.
  9. Duch času, 16.7.1903.
  10. Akademie 8, str.351.
  11. Kautsky, Allerhand Revolutionäres, DNZ XXII-1, 625.
  12. A.-, Theorie národnostního násilí, Akademie 8, 307-311.
  13. H.-, Konflikt rusko-japonský, Akademie 8, 151.

#### Kap. 12. Rennerova kniha "Boj rakouských národů o stát".

1. Renner, An der Wende zweier Zeiten, 45.
2. Tamtéž, 287.
3. Hantsch, Die geschichte Österreichs, II, Graz 1968, str.409.
4. Základní téze své knihy z roku 1902 vyjádřil Renner jako Synopticus nebo Springer již v letech 1899-1901. Již citovanou studii "Staat a Nation" považoval F.Modráček za "duchaplou fantazii spisovatele", který prý nebere v úvahu "ekonomickou opožděnost Čech" a německých národů. Modráček vytýkal Synopticusovi, že "nemyslí na socialismus" (!) - Akademie, 3, str.461-465.
5. Springer, Der Kampf der österreichischen Nationen (dále jen Kampf), str.32-33. - Obsáhla zpráva (bez polemiky) o knize vyšla v Akademii, 6, 379-384.
6. Následující tabulku uveřejnil Renner již v Akademii (jako Springer), III, 344-350.
7. Staat und Parlament, Wien 1901, 26.
8. Kampf, str. 26-27.
9. Tamtéž, 11.
10. Staat und Nation, str. 13.
11. Akademie, 3, 496.
12. Leser, Zwischen Reformismus und Bolschewismus, 261.
13. Kampf, 63-66 a 84 ad.
14. Tamtéž, 85.
15. V roce 1906 (v práci Grundlagen und Entwicklungsziele) dokazoval Renner, že v Rakousku je obtížné uskutečnit "etnickoterritoriální systém". Ohraničení národů do zvláštních států bylo prý možné v minulosti, kdy národní citlivost nebyla ještě tak vyvinuta; dnes se brání proti

absorpce i ta nejmenší národnostní skupina.-Grundlagen, str.197.

16. Tato Rennerova představa o "národních příjmech" vyvolala u nás polemiku. Ozval se Karel Karmář, který upozorňoval na vykořisťování českých dělníků německými fabrikanty! Na tyto a podobné nové námítky odpovídal Bauer v knize Die Nationalitätenfrage. - Viz o tom v další kapitole.
17. Mommsen, 336.
18. Kampf, 69.
19. Tamtéž, 170 a 227.
20. An der Wende zweier Zeiten, 226-227.
21. Kampf, 85.
22. Tamtéž, 153.
23. Mommsen, 352.
24. DNZ XXV-2 (1902-1903), 644 ad.
25. Kelles-Krauz, Pisma wybrane II, 274-296. Článek "Program narodowościowy socjalnej demokracji austriackiej a program PPS" je nejdůležitější kritikou Rennerovy knihy "Der Kampf".

### Kap. 13. O "krizi v Rakousku-Uhersku".

1. "Tendence ekonomického vývoje a zejména i tendence třídního boje nutí k soudružnosti (zur Zusammenfassung), a ta se prosadí, nebude-li tendence uměle potlačována bojem národnostním o moc." - Viz k tomu u Mommsena, 304.
2. Mommsen, 350.
3. Tamtéž, 351.
4. Tamtéž, 353.
5. DNZ XXI-2 (1902-1903), 545-558.
6. Tamtéž, 557.
7. Tamtéž, 555.
8. Mommsen, 356.
9. DNZ XX-1, 68 ad.
10. Mommsen, 355, pozn.č.l.
11. DNZ XXII-1 (1903-1904), 39-46, 72-79.
12. Tamtéž, 42.
13. Tamtéž, 74.
14. Tamtéž, 78.
15. Na jejich obsah upozorňovala R. Luxemburgová, Kwestya polska. "Polské otázky" se tu dotýkám jen okrajově.
16. Kautsky v DNZ XXII-1 620, 740 a dále. Viz dále Marx-Engels-Lenin, K dějinám Československa, III, 373.
17. Springer, Die Krise des Dualismus und das Ende der Deákischen Episode in der Geschichte der Habsburgischen Monarchie, Wien 1904.
18. Tamtéž, 30.
19. Tamtéž, 51.
20. Springer, Der Kampf, str. 47.
21. A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. Harmadik kötet (1900-1907), Budapest 1955, str. 83-84, 140.
22. F. M. Islamov, Politická borba v Uhrách, Moskva 1959,

96-97.

23. F. Bikař, Nacionalna politika Ugarske socijaldemokratske partije i nemadžarski socijalistički pokreti hrvatski, slovački, rumunjski i srpski od 1890 do 1907., Putovi revolucije 6, str.12.
24. Gosiorovský, Dejiny slovenského robotníckého hnutia, Bratislava 1956, str. 180 ad.

#### Kap. 14. Kelles-Krauz o národnostním programu v Rakousku.

1. N. Bienskowski, Kazimierz Kelles-Krauz, Życie i dzieło, str.172 ad.
2. Niepodległość Polski, 1899, Pisma wybrane, II, 135a 163.
3. Nasz kryzys, 1902, Pisma wybrane II, 219-220.
4. Program narodowościowy socjalnej demokracji austriackiej a program PPS, 1903, PW II, 283.
5. Tamtéž, 284.
6. Tamtéž, 287-288.
7. Tamtéž, 291.
8. Tamtéž, 294.
9. Niepodległość Polski i materialistyczne pojmowanie dziejów, 1905, PW II, 390-391.
10. Grünberg, c.d., 416-417.

#### Kap. 15. "Polská otázka" na začátku 20.století.

1. Wehler, Sozialdemokratie u. Nationalstaat, str.128.
2. Zieliński-Dźubogorski, Ze wspólnych walk demokratów polskich i niemieckich, Warszawa 1957, str. 154.
3. Wehler, str.134.
4. Luxemburg, Rozwój przemysłu w Polsce, Warszawa 1957.
5. Wehler, 142.
6. DNZ XX-2, 511.
7. Gesammelte Schriften von K.Marx u.F.Engels (1841-1850), B.3, Stuttgart 1902, str.7.
8. Wehler, 147-148.
9. Grünberg, Koncepcje federalistyczne w polskim ruchu socjalistycznym, Warszawa 1968, str. 391.
10. Kelles-Krauz, Pisma wybrane II, 125-168.
11. Tamtéž, 221.
12. Tamtéž, 251.
13. Luśnia, Unbewaffnete Revolution?, DNZ XXII-1, 559-567.
14. Kaucký, Allerhand Revolutionäres, DNZ XXII-1, 580 a 740.
15. Citace z Jiskry z let 1900-1903 podle Grünberga, Koncepcje, str. 180-190.
16. Tamtéž, 239.
17. Tamtéž, 249.
18. Kelles-Krauz, PW II, 375-378.
19. Tamtéž, 388-389.

#### Kap. 16. Lenin o právu na sebeurčení národů 1903.

1. Lenin, Spisy (č.v.) 6 (únor 1903), 321.

2. Tamtéž, 326-327.
3. Tamtéž, 328 (proloženo u Lenina).
4. Tamtéž, 463.
5. Tamtéž, 464.
6. Grünberg, Koncepcje federalistyczne, str. 195. - Jiskra tehdy psala: "Odkládat uskutečnění samostatnosti Polska až po vítězství socialismu je neopodstatněné. I když dokonce připustíme, což ve skutečnosti není pravda, že totiž polská buržoazie touží v jménu svých třídních zájmů zůstat pod carovým berlem, pak ani v tomto případě nemá polský proletariát žádného důvodu škrtnat ze svého minimálního programu samostatnost Polska."
7. Lenin, Spisy 7, 96-99.
8. Lenin, Spisy 8, 249 (březen 1905).
9. Tamtéž, 397.
10. Tamtéž, 413-414.
11. Lenin, Spisy 9, 451.
12. Spisy 10 (Návrh svolání prozatímní revoluční vlády), str. 17.
13. Spisy 13, 266.

#### IV. Dvě základní austromarxistická díla o národnostní otázce.

#### Kap. 17. Rennerova kniha "Grundlagen und Entwicklungsziele" z roku 1906.

1. Grundlagen, 18-19.
2. Tamtéž, 30-31.
3. Tamtéž, 47.
4. Tamtéž, 55.
5. Tamtéž, 59, 62.
6. Tamtéž, 99.
7. Tamtéž, 100.
8. Tamtéž, 120-121.
9. Tamtéž, 136.
10. Tamtéž, 137.
11. Tamtéž.
12. Tamtéž, 168.
13. Tamtéž, 169-170.
14. Tamtéž, 173.
15. Tamtéž, 186.
16. Tamtéž, 186.
17. Tamtéž, 195.
18. Renner podpořil teorii o Jihoslovánech jako "jednom národu" na konferenci jihoslovanské sociální demokracie v Lublani v prosinci 1907.
19. Grundlagen, str. 206.
20. Tamtéž, 208.
21. Tamtéž, 217.
22. Tamtéž, 232.
23. Tamtéž, 236.
24. Tamtéž, 238.
25. Tamtéž, 239.

25. Komssen, 383.

Kap. 16. Bauerova kniha "Die Nationalitätenfrage" z roku 1907.

1. O. Bauer, Eine Auswahl aus seinem Lebenswerk, str.15-16.
2. Tautéz, 18.
3. Bauer, Die Nationalitätenfrage, 18.
4. Tautéz, 21.
5. Tautéz, 118.
6. Tautéz, 151-152.
7. Tautéz, 155-160.
8. Tautéz, 166. - Kautsky na to upozorňoval v roce 1896.
9. Tautéz, 178.
10. Tautéz, 182.
11. Tautéz, 183.
12. Název 17. kapitoly Bauerovy knihy, str.187.
13. Tautéz, 188.
14. Tautéz, 205.
15. Tautéz, 208.
16. Tautéz, 237.
17. Tautéz, 246.
18. Tautéz, 263.
19. Tautéz, 277.
20. Tautéz, 278.
21. Tautéz, 293. - Čeští autoři odhadovali počet Čechů ve Vídni až na 300.000, což bylo číslo jistě přehnané.
22. Tautéz, 311.
23. Tautéz, 355.
24. Tautéz, 343.
25. Tautéz, 351.
26. F. Neumann, Deutschland und Österreich, Berlin 1900.  
Citace u Bauera, Nationalitätenfrage, str. 374.
27. Tautéz, 381.
28. Tautéz, 437.
29. Tautéz, 439.
30. Tautéz, 440.
31. Tautéz, 452.
32. Tautéz, 459.

Kap. 19. Ohlas a kritika prací Karla Rennera a Otty Bauera.

1. SHM 1907, č.9, str.815 ad. DNZ XXV-1, 11-23.
2. F. Modráček, Otázka národní v sociální demokracii Rakouska, str. 57.
3. L. Wasilewski, Nacionalnyj vopros' i avstrijskie socialisty. Russkoje Bogatstvo 1906, 48-64. - Týž, Avstrija współczesna, Warszawa 1907.
4. S. Varga, Die politische Lage Ungarns, DNZ XXVII-2, 867až 887.
5. Projevy J. Demetroviče, V. Korace a jiných cituje E. Tomac, Socijaldemokratska stranka Hrvatske i Slavonije u anekšionom razdroblju (zejména kapitola "Odnos socijalne

demokracije prema nacionalnom pitanju"), Putovi revolucije 1967, 9, str.27-82. Tam také další jugoslávská literatura o národnostní otázce.

Kap. 20. Kautského studie "Nationalität und Internationalität. Diskuse Kautsky-Bauer.

1. Ergänzungsheft zur Neuen Zeit (EHDNZ), č.1.-18.1.1908, str.6
2. Tamtéž, 13.
3. Tamtéž, 14.
4. Tamtéž, 17.
5. Tamtéž, 22.
6. Tamtéž.
7. Mommsen, c.d., 383.
8. EH DNZ 1908, str.25.
9. DNZ XXII-1, 1903-1914, 39.
10. EH DNZ 1908, str.32.
11. Tamtéž, 36.
12. DNZ XXVI-1, 1907-1908, 792-802.
13. Tamtéž, 794.
14. Tamtéž, 796.
15. Tamtéž, 798.
16. Tamtéž, 802.
17. Tamtéž, 803.

V. Diskuse o národnostních programech pro Balkán, Rakousko-Uhersko a Polsko v letech 1908-1912.

1. Diskusi rozvířil francouzský socialista Gustave Hervé, který v květnu 1905 prohlásil, že mu je lhostejná "vlast", že nebude bránit Francii, dojde-li k válce s Německem. Na tento výrok odpovídali četní domácí, němečtí, belgičtí a italští socialisté (Vaillant, Bernstein, Bebel, Vandervelde, Ferri) většinou odmítavě. Což příznivě komentovali polští a také naši socialisté (J.Hudec, Socialismus a národnost, Akademie 9, r.1905), str.289-299). K této problematice se později vyslovovali K.Kautsky a také V.I.Lenin (Spisy, 15, str.198).
2. Polští autoři krivdili ruské sociální demokracii. Z Leninových článků z roku 1905 se dovídáme, že SDSDR uznávala hnutí potlačovaných národů v Rusku, zdůrazňovala právo na sebeurčení a v "konkrétních podmínkách" jim rozuměla právo "na úplnou nezávislost", která se přiznávala hlavně Polákům a Finům. (Lenin, Spisy 8, 249, 397, 565 - 9, 178, 335 - 10, str.17 atd.)
3. Die Nationalitätenfrage in der osteuropäischen Sozialdemokratie, Sozialistische Monatshefte 1910-2, 1068.
4. C.Bauer, Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie, Wien 1907, str. 358.
5. M.Anin, Das Nationalitätsprinzip in der Sozialdemokratie, SMH 1910-2, 885-890.
6. Na kongrese II.internacionály ve Stuttgartě v roce 1907



plédovala skupina oportunistických socialistů pro "socialistickou koloniální politiku". Viz k tomu J. Humbert - Droz, Der Krieg und die Internationale, Wien 1964, str. 26-33. Také Lenin, (Spisy 15, "Rezoluze stuttgartského kongresu") vyzýval k tomu, aby socialističtí poslanci bojovali proti nebezpečí války tím, že budou zároveň žádat uznání práva na sebeurčení všech národů a jejich obranu proti válečným přepadům nebo proti násilnému potlačování.

7. Daszyński, viz pozn.č.3.

#### Kap. 21. Rakouští, němečtí a ruští socialisté o Balkáně.

1. O.Bauer, Österreichs auswärtige Politik u.die Sozialdemokratie, Der Kampf 1, (1907-1908), 145-151.
2. J.Demetović, Balkánská politika Rakousko-Uherska, Akademie roč.13 (květen 1909), 241-246.
3. Kaff naráží na některé Marxovy, Engelsovy a Lassalovy výroky, které byly již známé z edice F.Mehringa "Aus dem literarischen Nachlass von K.Marx, F.Engels u. F.Lassalle" z r.1902.
4. S.Kaff, Österreichische Kolonialpolitik, DNZ XXVI-2, 10-16.
5. M.Beer, Die politische Weltlage. 1. Der deutsch-englische Gegensatz und die orientalische Frage, DNZ XXVI-2, 592-600.
6. Hugo Schulz (pseudonym O.Bauera), Zukunft der orientalischen Frage, Kampf I, 542-547.
7. O.Bauer, Österreich und Imperialismus, Kampf 2, 17-22.
8. M.Beer, Die Türkei als konstitutionelles Reich, DNZ XXVI-2, str.935-941.
9. J.Sakasov, Die türkische Revolution, SMH 1908-2, 1037-40. Události v Turecku komentoval pro SMH hlavně M. Schippel.
10. H.Weber (pseudonym O.Bauera), Elemente unserer auswärtigen Politik, Kampf 2, 54-60.
11. F.Mehring, Die Balkankrise, DNZ XXVII-1 - říjen 1908, 73-76. Parvus, Die Vorgänge auf dem Balkan, DNZ XXVII-1, 116-128.
12. Lenin, Spisy 8, 538.
13. Lenin, Spisy 15, 184 a 194.
14. L.Trockij, Sočiněnija, VI, Balkany i balkanskaja vojna, Moskva-Leningrad 1926, str.5-6.
15. Lenin, Spisy 15, 229.
16. Tamtéž, 237-248.
17. Tamtéž. - Ruští sociálně demokratičtí poslanci vystupovali v dumě ve smyslu těchto pokynů a získali za takový postup proti carismu a vlastní buržoazii sympatie německého sociálně demokratického tisku.
18. H.Weber, Elemente unserer auswärtigen Politik, Kampf 2, 54-56.
19. O.Bauer, Sozialdemokratische Friedenspropaganda, Kampf 2 (prosince 1908), str.104.
20. H.Weber, Das südslawische Problem, Kampf 2, (duben 1909),

- 289-294.
21. O. Bauer, Der Weg zur Macht (reakce na známou brožuru K. Kautského), Kampf 2, 337-344.
  22. H. Weber, Nationale und internationale Gesichtspunkte in der auswärtigen Politik, Kampf 2, 535-541.
  23. O. Bauer, Gefahren des Reformismus, Kampf 3 (březen 1910), str. 241-245.
  24. K. Kautsky, Die nationalen Aufgaben der Sozialisten unter den Balkanlawen, Kampf 2 (prosinec 1908), 105-110. - V této předmluvě rozvádí Kautsky úkoly boje proletariátu proti domácím dynastiím a ruskému carismu. Připomíná, že pro buržoa je národ suverén a blaho národa nejvyšší zákon; socialisté nejsou sice anacionální, ale blaho národa není ukazatelem našeho počínání. - Kupodivu z tohoto článku "Národní úkoly socialistů balkánských Slovanů" vyčetl soudobý srbský historik Jovan Dubovac, že Kautsky "ani jednou neukázal balkánským socialistům na nebezpečí rakousko-uherského imperialismu, ale nadále usměrňoval jejich aktivitu proti ruskému nebezpečí". J. Dubovac, Dimitrije Tucović i revolucionarna perspektiva na Balkanu, Istorijski glasnik (Beograd) 1967, 3-4, str. 71.
  25. K. Kautsky, Österreich und Serbien, DNZ XXVII-1 (březen 1909), str. 860-863. Také K. Leuthner chtěl v článku "Das serbische Problem" v SMH 1909-1, 340-347 vysvětlit podstatu srbské odvahy proti Rakousku, ale jeho důraz na "prapůvodní" srbské národní citění vyústil nakonec odsudkem Srbů jako "předních ruských trupů".
  26. K. Kautsky, Österreich und die Mächte, DNZ XXVII-1, 939-949.
  27. K. Renner se velmi zlobil na tendenční protirakouské a protiněmecké články západoevropského socialistického tisku. Renner tvrdil, že Rakousko dokázalo imunizovat své západní a jižní Slované proti panslavistickému Rusku. Ve své nynější demokratické tendenci je Rakousko jedině možným valem proti ruskému imperialismu. - Renner, Sympathien und Antipathien, Kampf 2, 164-169.
  28. Kautsky, Die Serbische Frage, DNZ XXVII-2, 23-25. - Kautsky tu znovu odmítá zastánce "socialistické koloniální politiky", kteří se nadchli politikou Rakousko-Uherska v Bosně-Hercegovině. Kautsky souhlasí s Georgevičem a upozorňuje na vyšší kulturní úroveň obyvatelstva v Bulharsku a Srbsku, ale i v tureckých provinciích Staré Srbsko a Makedonie.

## Kap. 22. Idea jugoslávství a balkánské federace.

1. Přehled "jugoslávství" v socialistickém hnutí jihoslovanských národů podává V. Strugar, Socijaldemokratija o stvaranju Jugoslavije, Beograd 1965.
2. F. Bikar, Razvoj odnosa između hrvatske i srpske socijaldemokracije, Putovi revolucije 1965, 5, 165-192.
3. B. Tomac, Socijaldemokratska stranka Hrvatske i Slavonije u aneksionom razdoblju, Putovi revolucije 1967, 9,

- str.27-92.
4. Demetrović, Dualismus oder Trialismus, Kampf 2, 203-206. Tyž, Balkánská politika Rakousko-Uherska, Akademie 13, 241-246.
  5. Bikar, c.d., 170-173.
  6. Demetrović, Problém Jihoslovanstva a sociální demokracie, Akademie 14, 145.
  7. Ju.A.Pisarev, Osvoboditel'noje dviženije jugoslavjanskich narodovo Avstrii-Vengrii 1905-1915, Moskva 1962, 133.
  8. E.Redžić, Prilozi o nacionalnom pitanju, Sarajevo 1963.
  - 8a. Jovan Dubovac, Dimitrije Tucović i revolucionarna perspektiva na Balkanu, Istorijski Glasnik 1967, 3-4, str.73.
  9. D.Tucović, Die erste sozialdemokratische Balkankonferenz, DNZ XXVIII-1, 845-850.
  10. Bikar, c.d., 180 ad.
  11. Istorija na Balgarija, II, Sofija 1962, str.226, 234, 254.
  12. J.Sakazov, Neoslawismus, Balkanföderalismus und Sozialdemokratie, Kampf 4 (1910-1911), 209-214.
  13. Haupt, c.d. str.55/56 a 62.

Kap. 23. Renner, Bauer, Kautsky o Rakousku, němectví a "českém separatismu".

1. Viz následující kapitolu.
2. Bauer, Die Einheit des deutschen Sozialismus, Kampf 2 (březen 1909), 246-251.
3. Renner, Der deutsche Arbeiter, 38.
4. Mommsen, str.417.
5. Der Kampf 5 (prosinec 1911), 106.
6. Hannak, Karl Renner und seine Zeit, str.141.
7. Bauer, Die Gefahren des Reformismus, Kampf 3 (březen 1910), 244.
8. Bauer, Geschichte Österreichs, 46.\*
9. Der Weg zur Macht, Kampf 2 (květen 1909), 337-344.
10. Bauer, Schlusswort zur Minoritätenfrage, Kampf 4 (únor 1911), 208.
11. Bauer, Der Arbeiter und die Nation, Kampf 5 (červen 1912), 401-6.
12. Weber, Das Wesen des Internationalismus, Kampf 3 (březen 1909), str.416.
13. Bauer, Der Arbeiter und die Nation, Kampf 5, 401-406.
14. Bauer, Nationale Minderheitsschulen, Kampf 3, str.19.
15. Wasilewski, Sozializm i nacionalnaja assimiljacija, 1910, str.32-55.
16. Kampf 3 (červen 1910), 23.
17. Bauer, Schlusswort, Kampf 4 (únor 1911), 201-209.
18. Bauer, Die Bedingungen der nationalen Assimilation, Kampf 5 (březen 1912), 246-263.
19. Kautsky, Die Krise in der tschechischen Sozialdemokratie, Arbeiter-Zeitung, 18.1.1910. Tyž, Eine Frage, Kampf 4, 428.
20. Kautsky, Nationalismus und Sozialismus, DNZ XXX-1, 520 ad.
21. Kautsky, Parteiorganisation in Österreich, DNZ XXXI-1,

675-679.

Kap. 24. Národnostní program čs. sociální demokracie.

1. Tomášek, Požadavek státoprávní ze stanoviska ideje národnostní, Akademie 5 (1901-1902), 10-14 a 41-46.
2. Hudec, K národnostnímu programu soc. demokracie, Akademie 12, 57.
3. Šmeral, Plzeňský sjezd, Akademie 10, 340-342.
4. Hudec, c.d., 58.
5. Hudec, Obrátme se k Evropě, Akademie 9, 341-344.
6. B.Šmeral, Co jsou a co chtějí sociální demokraté?, Praha 1906, 75.
7. Šmeral, Na prahu nové éry, Akademie 10, 34-40.
8. Verus, Národ a sociální demokracie, Akademie 11, 333až 338. J. Hudec, Asimilace národnostních menšin, Akademie 14, str. 183.
9. Hudec, K národnostnímu programu sociální demokracie, Akademie 11, str. 57-61.
10. Šmeral, Co jsou a co chtějí sociální demokraté, str. 74-75. Týž, Rakousko-uherské vyrovnání a sociální demokracie, Akademie 12, str. 29-33, 76-79. - Šmeral poslal svůj návrh národnostního programu Bauerovi, a ten se vskutku o Šmeralově pojetí národnostní otázky vyjádřil. Bauer doporučoval Šmeralovi "autonomii místní správy" a "konstituování minorit uvnitř územních samosprávných těles podle personálního principu". Uvnitř "národních těles" by měly národy ve svých rukou všechnu správu a nikoli jen školství. Bauerovi se však nelíbilo, že Šmeral a česká strana chtějí řešit na sjezdu "celý národnostní program", což by si němečtí socialisté mohli vykládat jako "český diktát" německým sociálním demokratům. - Dopis uveřejňuje Solle, Die Sozialdemokratie, 384-386.
11. Šmeral, Národnostní otázka na sjezdu strany, Akademie 12, 574-576.
12. L. Winter, Otázka národní v sociální demokracii, Akademie 12, 151-165.
13. Hudec, Asimilace národnostních menšin, Akademie, 14, str. 484-491.
14. Protokol II. řádného sjezdu České sociálně demokratické strany v Rakousku, Brno 1913, 30-31.
15. O postoji centralistů viz můj článek "Rozkol sociální demokracie na autonomisty a centralisty, Slezský sborník 1956/1.
16. F. Polák, Národ a národnost, Akademie 16, 337-342, 378-382, 401-405.

Kap. 25. Poláci o "polské otázce".

1. Deszyński, Nationalitätenfrage in der osteuropäischen Sozialdemokratie, Sozialistische Monatshefte 1910-2, 1068-72.
2. Grünberg, c.d., 416-417.

3. Czumłowicz, Kwestja polska i socjalizm, Warszawa 1908, str.112-113.
4. Grünberg, 450-451.
5. Tamtéž, 290-297.
6. Tamtéž, 297.
7. Tamtéž, 253-254, 260 ad.
8. Luxemburgová, Kwestja narodowósciowa i autonomia, Przegład socjaldemokratyczny 1908-1909, č.6 až 15.
9. Grünberg, 274 a 276.

## VI. Teorie národnostní otázky v posledních předválečných letech.

### Kap. 26. Chlas balkánských válek 1912-1913.

1. O.Bauer, Österreich-Ungarn u.Italin, Kampf 4 (březen 1911), str.247-248.
2. Bauer, Orientalische Revolutionen, Kampf 5 (prosinec 1911), str.121.
3. Kampf 4, str.248.
4. Kampf 5 (listopad 1911), str.49.
5. J.Humbert-Droz, Der Krieg und die Internationale, str. 11-15. - Také Haupt věnuje problematice Balkánu velkou pozornost.
6. H.Weber, Der Sozialismus und der Krieg, Kampf 6 (prosinec 1912), str.97-106.
7. O.Bauer, Der Balkankrieg und die deutsche Weltpolitik, Leipzig 1912, str.9.
8. Tamtéž, 41.
9. Bauer, Der zweite Balkankrieg, Kampf 6 (srpen 1913), 481-489.
10. Lenin, Spisy 18, 338-339 (Pravda 17.10.1912) a str.348 (Pravda 29.10.1912).
11. Tamtéž, 352a353 (Pravda 31.10.1912).
12. Tamtéž, 369-370 (Pravda 3.11.1912).
13. Tamtéž, 371-372 (Pravda 6.11.1912).
14. Tamtéž, 373-374 (Pravda 10.11.1912).
15. Tamtéž, 399 (Pravda 20.11.1912).
16. Tamtéž, 440.
17. Tamtéž, 417 ("K otázce některých projevů dělnických poslanců").
18. Tamtéž, 417 ("K otázce některých projevů poslanců v Dumě").
19. Spisy 19, str.27-28 (Pravda 11.4.1913).
20. Tamtéž, 296-297 (Severnaja pravda, 24.8.1913).
21. J.Demetriović, Die Entwicklung der südslawischen Frage, Der Kampf 5 (září 1912), 540-550.
22. Tyž, Die Südslawen und die Weltpolitik, Der Kampf 6 (březen 1913), str.271-279. - Redakce časopisu "Der Kampf" připojila k článku poznámku, že nesohlasí se všemi Demetriočoviými názory.
23. Citují podle Pisareva, Osvoboditel'noje dviženije juco-slavjanskich narodov, str.271.

24. P. Stojanov, Makedonija vo vremeto na balkanskite i prvata svetska vojna (1912-1918), Skopje 1968 - oceňuje promakedonské stanovisko srbských (Tucović, Kaclerović, Popović) a bulharských (Blagojev, Kabakčijev, Kirkov - i Sakazov) sociálních demokratů. Bulharští socialisté (zřejmě především "širocí") prý očekávali, že autonomní Makedonie by se "přirozeně" orientovala na Bulharsko str.7-8).
25. D. Tucović, Srbija i Arbanija. Jedan prilog kritici na zavojevačke politike srpske buržoazije, Beograd-Zagreb 1945 (reedice z roku 1914), str.138-148.

### Kap. 27. Jak dále v Rakousku?

1. Kampf 5 (červen 1912), 394-401.
2. Renner, Was ist die nationale Autonomie, str.24-25-29.
3. Renner, Österreich und Südslawen, Kampf 6 (leden 1913), 145-149.
4. Renner, Das Regime des Leichtsinnes, Kampf 7 (duben 1914), 289-95.
5. Renner, Die Nation als Rechtsidee, str.22.
6. Lesser, Zwischen Reformismus u. Bolschewismus, str.66.
7. Bauer, Der zweite Balkankrieg, Kampf 6 (srpen 1913), 981.
8. Bauer, Die Grundfrage unserer Taktik, Kampf 7 (listopad 1913), 63.
9. Bauer, Erwachende Völker, Kampf 7, leden 1914, 145-151.
10. Bauer, Die Grundfrage, Kampf 7, 54-56.
11. Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie, 508-509.
12. Bauer, Die Gefahren des Reformismus, DNZ XXXI-1, 249-252.
13. Tamtéž, 254.
14. Szántó, Der Kampf der Nationalitäten in Ungarn, SMH 1910-2, str.1072-75.
15. Pogányi József, Balkanski rat, 41 ad.
16. Kunfi, Klassen u. Nationen, Der Kampf 7 (květen 1914), 346 ad.
17. Škatula, Před velkými událostmi v Evropě, Akademie 16, 22-25.
18. F. Polák, Národ a národnost, Akademie 16, 381.
19. Hudec, Zmatky v národnostním programu sociální demokracie, Akademie 17, str.1-11.
20. Vacek, Nejaktuálnější otázka rakouské politiky, Ak.17, 117-125.
21. V citovaném článku F. Poláka čteme: "Samostatný národní stát jsme již měli a nevylučuje se, že se jej opět možná domůžeme."
22. Protokol XI. sjezdu čs. soc. dem. strany dělnické, str.120 a 140 ad.
23. Hudec, Sociální demokracie a Rakousko, Akademie 17, 89-97.
24. Ani Šmeral neviděl v existenci R-U naprosto jedině východisko. - J. Skála, Šmeralova idea státu rakouského, Dějiny a současnost 1965/12, 41 ad.
25. Svoboda, Český stát a sociální demokracie, Akademie 21, str.9.

26. Viz pozn. č. 16.

Kap. 28. Národnostní program SDDSR. Leninova a Stalinova  
kritika austromarxismu.

1. Stalin, Spisy (č.v.), 2, 272.
2. Lenin, Spisy 18, 412-414.
3. Lenin, Spisy 19, 78.
4. Tamtéž, 106-109.
5. Tamtéž.
6. Tyž, Spisy 21, 319-320.
7. Tyž, Spisy 19, 502-506.
8. Tamtéž, 237-245, dále sv. 41, str. 294 ad.
9. Stalin, Spisy 2, 309.
10. Tamtéž, 303.
11. Tamtéž, 311.
12. Tamtéž, 311-312.
13. K této otázce poznamenává O. Janeček, Československo, sborník "Střední a jihovýchodní Evropa ve válce a v revoluci 1939-1945" (Academia 1969, str. 61): "Předpoklad v. I. Lenina z let 1914-1918 i opakovaný předpoklad J. V. Stalina z let 1939-1941, že se dělnická třída západních zemí může vyčlenit z národních společností a postavit se proti nim ve jménu internacionálních zájmů, se ukázal nereálným, neboť přehlížel historickou soudružnost existujících národních společností." Mám dojem, že toto konstatování může platit v první světové válce pro léta 1914-1916, kdežto v letech 1917-1918 se třídní rozpory nejen v Německu, ale i ve Francii prohlubovaly velmi silně a "národy" se rozpadaly v antagónistické třídy.
14. Lenin, Spisy, 19, 106-109.
15. Tyž, Spisy, 18, 369-370.
16. Tyž, Spisy, 19, 106.
17. Tamtéž, 237 ad.
18. Tamtéž, 500.
19. Tamtéž, 237-245.
20. Tyž, Spisy 20, 26 ad.
21. Tamtéž, str. 39.
22. Tamtéž, str. 12-15.
23. Tamtéž, 407-429.
24. Tamtéž, str. 490.